

SOBIRANIES

La guerra silenciosa de l'extractivisme*

Alex Guillamón

El passat mes de juliol, amb menys d'una setmana d'interval, foren assassinades Glòria Capitan, a Filipines i Lesbia Yaneth, a Hondures. Totes dues tenien en comú ser activistes destacades en defensa de la seva comunitat davant dels projectes extractius. Totes dues s'enfrontaven a interessos empresarials que no dubten d'incloure la violència en la seva estratègia i que compten amb la protecció i cobertura dels seus respectius governs.

Ambdós assassinats, un a cada extrem del Pacífic, constitueixen el reflex fidel d'una guerra silenciosa¹ global, que enfronta en continents diferents centenars d'aliances comunitàries locals en defensa del seu territori i dels seus béns naturals, amb entrants econòmics i financers de corporacions transnacionals, als quals els estats de torn ofereixen els seus serveis de seguretat i protecció legal.

Som al davant de l'ombra allargada del metabolisme del capitalisme financer del segle XXI, on l'1% de la població mundial posseeix tants diners líquids o invertits com el 99% restant. I on el valor nominal dels derivats financers supera 10 vegades el valor del PIB mundial.

Aquest metabolisme demanda contínuament i creixent tota classe de matèries primeres, algunes cada vegada més escasses, i la pressió sobre els territoris que les alberguen es fa cada vegada més irrefrenable. En aquest context el món viu cada vegada més conflictes bèl·lics complexos declarats, amb el rerefons de la disputa del control dels «recursos naturals».

Però a més hi ha aquesta altra guerra, més dispersa i silenciosa, de centenars de conflictes locals, amb un seguit de trets sistemàticament repetits i amb un degoteig constant de víctimes mortals i de moltíssimes altres víctimes ferides en la seva integritat física, psicològica, en els seus drets, criminalitzades, desposseïdes dels seus territoris i mitjans de vida. És una guerra declarada pels grans poders financers i executada per empreses transnacionals, encarregades de generar beneficis a partir de l'extracció mas-

siva de béns naturals per a la seva transformació industrial en «béns de consum», però, sovint, simplement a per a la seva especulació en els mercats financers.

Les víctimes dels conflictes ambientals

L'organització britànica Global Witness ens ofereix cada any, a principis d'estiu, un informe que podríem considerar en bona mesura com una part d'aquesta guerra silenciosa. A l'Informe de 2015, presentat el juny passat sota el títol *En terreny perillós*,² s'apuntaven algunes dades i tendències clau comunes a aquesta altra guerra en continents diferents i en contextos locals diferents:

- «185 activistes ambientals foren assassinats l'any 2015, la xifra anual més alta que mai s'ha registrat, amb una mitjana de més de tres per setmana. Aquesta xifra lamentable representa un augment d'un 59% respecte l'any 2014, que, al seu torn, havia augmentat un 20% respecte al 2013». Pràcticament 2/3 parts dels assassinats van ocórrer a Centre i Sud-Amèrica: el Brasil (50), Colòmbia (26), Perú (12), Nicaragua (12), Guatemala (10), Hondures (8) i Mèxic (4). Fora d'aquesta àrea, Filipines (33), República del Congo (11), Índia (6) i Indonèsia (3) són els països que han registrat més casos.
- «La mineria és el sector més relacionat amb assassinats de defensors de la terra i del medi ambient, amb 42 casos. L'agroindústria, les preses hidroelèctriques i la tala són altres de les causes principals».
- «En aquest informe es treu a la llum la immensa vulnerabilitat dels pobles indígenes. Gairebé un 40% de les víctimes de 2015 ».

1. Aquest terme fou encunyat pel novel·lista peruà Manuel Scorza per descriure els conflictes que van enfrontar comunitats andines amb terratinents i empreses mineres els anys 60.

2. *En terreno peligroso*, Informe Global Witness, Londres, 2015.

* Article publicat a la revista *Pueblos*, n. 71.

S U M A R I

La guerra silenciosa de l'extractivisme 2

«A Cuba, hi ha una obertura per descarregar l'estatització de l'economia i la vida social» 6

Cròniques des de Ginebra: Setmana de mobilització dels pobles davant de la impunitat de les empreses transnacionals 10

Jornades Experiències Transformadores: Trobada de propostes educatives des de la Sobirania Alimentària i els Feminismes 12

Quan la dreta és sinistra i la sinistra és maldestra. Una perspectiva crítica i feminista de l'esquerra llatinoamericana 14

'Recuperar l'esperança. Més enllà del neoliberalisme i del progressisme' 17

V Trobada Internacional d'Escoles Indígenes de Formació Política 18

EDITA
Entrepobles
Associació declarada
d'utilitat pública UP-78093-SD

GRAFISME
Esteva&Estevão

DIPÒSIT LEGAL
B-21094-89

Entrepobles no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en aquest butlletí

Foto de coberta:
SERAPAZ

Comunitat en resistència a La Puya (Guatemala)

- «Entre els casos ben documentats, trobem 16 relacionats amb grups paramilitars, 13 amb l'exèrcit, 11 amb la policia i 11 amb guardes de seguretat privats, això implica clarament que l'Estat o les empreses estan relacionats amb els assassinats».

Una de les objeccions que es poden fer als informes de Global Witness és la seva «ceguesa de gènere». No trobem dades segregades, ni valoracions sobre l'impacte diferencial, ni els fenòmens concrets de violència (i les seves implicacions) dels que són objecte les dones defensores de la vida i el territori. Per tant, ens deixen sense l'observació d'una part important d'aquesta realitat.

En relació amb això, altres organitzacions com l'Associació per als Drets de les Dones i el Desenvolupament –AWID– o la Iniciativa Mesoamericana de Defensores criden l'atenció sobre aspectes que no poden ser obviats:

«Les defensores de Drets Humans són atacades *per allò que són*, la seva identitat de gènere, i *per allò que fan*. S'enfronten el mateix tipus de riscos que la resta d'activistes. Però, com a dones, també estan exposades a la violència i als riscos específics relacionats amb el seu gènere, i són objecte de violència perquè desafien les normes i els estereotips existents.

La criminalització de les seves lluites, l'augment als poders fàctics d'actors no estatals, els atacs virtuals derivats de l'ús de

noves tecnologies i les violències i discriminació a l'interior dels seus propis moviments i famílies, les emplacen a un situació de risc que afecta la seva seguretat i el seu dret a defensar».

I defineixen com «component de gènere» aquests fenòmens característics i afegits a la violència cap a les dones en contextos de conflictes pel territori, fenòmens tan reals i necessaris de ser abordats, com els que descriu Global Witness als seus informes.

L'extractivisme a la base del capitalisme global

Eduardo Gudynas³ defineix l'extractivisme com «l'extracció de recursos naturals, en gran volum o alta intensitat, orientats essencialment a ser exportats com a matèries primeres sense processar». «Independentment de la seva extensió, generalment, l'extractivisme s'expressa als nostres països sota les anomenades *economies d'enclavament*. Aquestes s'assemblen a una illa, amb escasses relacions i vinculacions amb la resta de l'economia nacional. Això es deu al fet que bona part dels seus inputs i tecnologies són importats, una proporció significativa del seu personal tècnic també és estranger, i al seu torn, no nodreixen cadenes industrials nacionals».

3. Gudynas, E. (2013): *Extracciones, extractivismos y extrahecciones*. Observatorio del Desarrollo (CLAES), Montevideo.

Les defensores de Drets Humans són atacades per allò que són, la seva identitat de gènere, i per allò que fan. Com a dones són objecte de violència perquè desafien les normes i els estereotips existents

*La Unió
Europea és
una regió
extremadament
depenent de
tot tipus de
béns naturals.
Té la pitjor
proporció entre
la demanda
de matèries
primeres
i la seva
disponibilitat
en el seu propi
territori*

Són «xarxes de producció i comercialització internacional, amb entramats de fluxos, nodes i interconnexions internacionals on es processen els recursos naturals, es manufacturen béns intermedis i finals, i se'ls comercialitza, fins al seu consum final».

La Unió Europea és una regió extremadament depenent de tot tipus de béns naturals. Té la pitjor proporció entre la demanda de matèries primeres i la seva disponibilitat en el seu propi territori. Per això en els últims anys la Comissió Europea ha aprovat dife-

transnacionals, que garanteixen els acords comercials o Tractats (anomenats) de lliure comerç. Per tant els TLC són eines essencials en la dinàmica de l'extractivisme global.

«Crida l'atenció que l'estratègia preveu que tres actors treballin conjuntament per al desenvolupament d'aquests pilars: la Comissió, els «Estats Membres» (és a dir, els seus governs) i la indústria. No desitgen els incòmodes controls dels parlaments o –pitjor encara– de la societat civil i de les associacions no governamentals que des de

Marxa indígena contra l'oleoducte a Standing Rock (Dakota del Nord)

rents informes i estratègies per a la protecció dels seus interessos en aquest sentit a tot el món.

«Europa importa el 100% de moltes de les matèries primeres que necessita la seva indústria, ja que la producció interna, per exemple de metalls, es limita a tan sols un 3% aproximat de la producció mundial».⁴

A més, «s'espera que l'extracció global de recursos s'incrementi de: 58 bilions de tones el 2005 a més de 100 bilions de tones el 2030, un 75% en 25 anys».⁵

Un dels mitjans més eficaços per defensar el «dret» de la Unió Europea a extreure matèries primeres, i a desposseir les comunitats de diferents continents, han estat els sistemes de protecció de les inversions

fa anys treballen per assolir unes relacions comercials justes entre països rics i països empobrits. El seu objectiu és garantir a les empreses de la UE l'accés als mercats dels països emergents, mitjançant tractats comercials bilaterals orientats a la protecció dels seus interessos».⁶

La Solidaritat internacional i la defensa de la sostenibilitat de la vida

El cas de Berta Càceres, la dirigent del COPINH assassinada el passat 3 de març a Hondures, ha estat útil, almenys, per sacsejar consciències i per atreure l'atenció cap a la guerra silenciosa i cap a algunes d'aquestes característiques que la defineixen. També ha estat útil per donar llum als entramats d'interessos que hi ha darrere d'aquests episodis de violència. Uns entramats amb ramificacions que ens són molt properes.

4. Rubio, G. (2011): *Saca el metal y corre. Los países emergentes, la Unión Europea y las materias primas no energéticas del Sur global*. Salva la Selva.

5. *The raw materials initiative – meeting our critical needs for growth and jobs in Europe*, Commission of European Communities, Brussel·les, 2008.

6. Guainazzi, M. (2009): *La Unión Europea, ja por los pobres!*. Observatorio de Servicios Públicos de ATTAC-Madrid.

Més enllà del focus d'atenció inicial sobre l'empresa local DESA, que imposava el seu projecte de represa hidroelèctrica *Agua Zarca* al riu Gualcarque, a les comunitats indígenes lencas que portaven gairebé una dècada de defensa persistent del seu territori ancestral, ens trobem amb fons d'inversió holandesos i finlandesos, tots dos de «capitalisme popular» amb participació pública, o amb l'empresa alemanya Siemens.

Un aspecte clau per a la solidaritat internacional i per a la defensa dels drets humans

Es tracta, doncs d'una estratègia solidària amb un horitzó doble:

En primer terme la protecció de les persones criminalitzades, perseguides, amenaçades per exercir els seus drets legítims a defensar llurs territoris i comunitats, i la denúncia de tot l'entramat de l'extractivisme fins a arribar als seus orígens (que sovint són els mateixos actors que pressionen per la vulneració i les retallades de drets als nostres països).

En segon terme, un treball més de fons per deixar clar que no només «un altre món és

Comunitat en Resistència a La Puya (Guatemala)

Hauríem de ser capaços de guanyar grans majories per a un canvi de model econòmic, energètic, social i cultural

és la capacitat per establir aquesta traçabilitat de les responsabilitats en les vulneracions dels drets humans i en la desposseïció de les comunitats a qualsevol lloc del món.

Estendre la consciència que som al davant d'un fenomen global, no solament perquè succeeix en diferents continents alhora i amb unes pautes clarament comunes, sinó perquè els episodis de violència que despertem la nostra solidaritat, són el símptoma agut d'un fenomen sistèmic, l'extractivisme, amb uns entramats globals i unes ramificacions d'actors i d'interessos, que ens apelen directament.

Per tant, la solidaritat internacional davant aquests fenòmens greus i creixents de vulneració de DD.HH. implica la denúncia d'actors transnacionals privats (en molts casos amb inversió pública directa o mitjançant la protecció jurídica dels TLC). També suposa obrir el focus públic cap a aquests entramats i la seva dinàmica que, per descomptat, prefereixen sempre romandre a la penombra.

possible», sinó imprescindible. En els termes del que plantejava el manifest «Última llamada», que ara compleix justament dos anys:

«És fonamental que els projectes alternatius prenguin consciència de les implicacions que suposen els límits del creixement i dissenyin propostes de canvi molt més audaces. No n'hi ha prou amb polítiques que tornin a les receptes del capitalisme keynesià. Un nou cicle d'expansió és inviable: no hi ha base material, ni espai ecològic, ni recursos naturals que el puguin sustentar. Hauríem de ser capaços de guanyar grans majories per a un canvi de model econòmic, energètic, social i cultural. A més de combatre les injustícies originades per l'exercici de la dominació i l'acumulació de riquesa, parlem d'un model que assumeixi la realitat, que faci les paus amb la natura i que possibiliti la vida bona dins dels límits ecològics de la Terra».⁷ ■

7. «Manifiesto última llamada», VV.AA., 2014.